

9

Олександр АВРАМЕНКО

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

2026

НАСТАВНИЧОГО
ГРАДУАЛА

НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА

Олександр АВРАМЕНКО

УКРАЇНСЬКА література

9

ЛІТЕРАТУРНІ РОДИ Й ЖАНРИ

РОДИ		
лірика	епос	драма
ЖАНРИ		
ліричний вірш пісня сонет	новела гумореска оповідання повість кіноповість роман	комедія трагедія трагікомедія власне драма драма-феєрія
ліро-епос		
дума балада історична пісня поема пошання		

ВИДИ ЛІРИКИ

інтимна (особиста)
громадянська (патріотична)
філософська
пейзажна

КОМПОЗИЦІЯ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ

Сюжетні елементи	Позасюжетні елементи	
- експозиція - зав'язка - розвиток дії - кульмінація - розв'язка	- портрет - пейзаж - авторський (ліричний) відступ	- інтер'єр - екстер'єр - присвята - епіграф

ХУДОЖНІ ЗАСОБИ

Художній засіб	Визначення
Алегорія —	інакомовлення; яскраве втілення в конкретному образі абстрактного поняття чи думки.
Алітерація —	повторення однакових або близькозвучних приголосних для підвищення інтонаційної виразності, емоційності.
Алюзія —	натяк, що відсилає читача до певного літературного твору або історичної події та який потрібно витлумачити.
Анафора —	єдинопочаток; уживаний на початку віршових рядків звуковий, лексичний повтор.
Антитеза —	зіставлення слів або словосполучень, протилежних за змістом.
Асонанс —	повторення однакових або близькозвучних голосних для створення ефекту милозвуччя, емоційності.
Гіпербола —	художнє перебільшення.
Епітет —	художнє означення (<i>який? яка? яке? які?</i>).
Епіфора —	повторення однакових слів, словосполучень наприкінці віршових рядків або строф (у поетичних творах), фраз — у прозі чи драмі.
Інверсія —	непрямий, незвичний порядок слів у реченні.
Метафора —	художній засіб, який розкриває сутність одних явищ чи предметів через інші за подібністю або контрастністю.
Метонімія —	перенесення значення слів із певних явищ і предметів на інші за суміжністю, близькістю.
Оксиморон —	поєднання логічно не сумісних понять.
Паралелізм —	паралельне зображення явищ із різних сфер життя.
Персоніфікація —	олюднення; наділення неживих предметів властивостями людини.
Порівняння —	зіставлення одного предмета з іншим, подібним до нього.
Тавтологія —	спеціальне або непередбачене повторення тих самих чи спільнокоренових слів.

Олександр АВРАМЕНКО

УКРАЇНСЬКА література

Підручник для 9 класу
закладів загальної середньої освіти

*Рекомендовано Міністерством освіти
і науки України*

Київ
«ГРАМОТА»
2026

УДК 375.5:821.161.2.09.+821.161.2.09](075.3)

A21

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 27.01. 2026 № 110)

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ:

— відтворюємо прочитане;

— гра «Так — ні»;

— аналізуємо зміст та особливості художнього твору;

— робота в групі;

— творчо мислимо;

— виконуємо домашнє завдання.

Авраменко О.

A21 Українська література : підручн. для 9 кл. закл. загальн. середн. освіти. Київ : Грамота, 2026. 328 с.

ISBN 978-617-559-060-7

Підручник відповідає вимогам Державного стандарту та модельній навчальній програмі «Українська література. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авторський колектив під керівництвом *Т. О. Яценко*).

У виданні подано біографічні матеріали про письменників і письменниць, відомості з теорії літератури, художні твори.

Методичний апарат підручника охоплює різноманітні завдання.

УДК 375.5:821.161.2.09.+821.161.2.09](075.3)

— інтерактивний електронний додаток до підручника.

ISBN 978-617-559-060-7

© Авраменко О. М., 2025

© Видавництво «Грамота», 2025

Дорогі друзі!

Пропонуємо вам здійснити нову літературну подорож, аби збагатити себе знаннями про свій народ, його історію, побут, традиції та звичаї, про видатних особистостей, які змінювали життя українців, присвятивши свою діяльність на благо Батьківщини.

Ліричний герой Олександра Олеся пояснить, чому потрібно дорожити кожною миттю життя, насолоджуватися нею. Новела М. Коцюбинського «На камені» перенесе вас у татарське село, що на березі Чорного моря; ви станете свідками кохання з першого погляду між Фатьмою та Алі. Оксана, головна героїня драми Лесі Українки «Бояриня», поїде за своїм коханим до Москви, де на неї чекатимуть важкі випробування. А Льонька з повісті В. Близнеця «Звук павутинки» здивує вас умінням чути й бачити те, чого не чують і не бачать інші люди. А ще на вас чекає пригодницький роман І. Багряного «Тигролови», головний герой якого зможе врятуватися від несправедливих переслідувань, урятує свою майбутню кохану від ведмеда, навчиться полювати на тигрів... А втім, не будемо розкривати всіх карт, аби зберегти інтригу.

Підручник збагатить вас новими відомостями з теорії літератури, що сприятиме виробленню навичок грамотного читання; навчить орієнтуватися в літературних течіях, що допоможе глибше й повніше розуміти художні твори, читати їх між рядками.

Перед вами постане ціла галерея творів живопису — від Архипа Куїнджі та Давида Каспара до Олександра Мурашка й Клода Моне. Малярські роботи цих майстрів підсилять розуміння різних мистецьких явищ, подарують насолоду й формуватимуть вишуканий естетичний смак.

До підручника створено й електронний додаток, що містить завдання в тестовій формі, завдання на розташування (перетягування) літературних елементів за певним принципом; гру «Так — ні» за переглянутими відео; філворди, вправи на «підписування» ілюстрацій тощо. Це зробить вашу роботу на уроці чи вдома більш різноманітною і цікавою.

Кожний елемент цієї навчальної книжки виконує свою важливу роль. Наприклад, зноски з тлумаченням маловідомих слів допоможуть повноцінно осягнути зміст художнього твору. А це важливо, бо читання художнього тексту без розуміння значення окремих слів не дає повної його картини. Рубрика «Довідка» проливає світло на особистостей, які творили мистецтво в різні часи. Завдання, що наприкінці кожного розділу, створені для того, щоб дати вам цілісне розуміння художнього твору, його змісту та форми, тобто сформувані з вас грамотного читача / грамотну читачку.

Отож цікавої вам мандрівки й успіхів!

Автор

ВСТУП

§ 1–2 ЗМІСТ І ФОРМА, ХУДОЖНІСТЬ У МИСТЕЦТВІ

Про що ви дізнаєтеся?

- Що таке *зміст* і *форма* мистецького твору?
- Що є спільного й відмінного в різних видах мистецтва?
- Як робити художній аналіз літературного твору?

1. Опрацювавши матеріал, заповніть у зошитах таблицю «Форма мистецького твору».

Художність у мистецтві.

Чому одним людям більше до вподоби поезії Л. Костенко, а іншим — В. Стуса? Чому хтось захоплюється музикою Ф. Шопена, а хтось — творами Й. С. Баха?

Звичайно ж, будь-яка людина має свої вподобання. Кожний митець має свій смак, життєвий і професійний досвід, почуття міри у висвітленні теми. Він по-своєму дивиться на світ і ділиться побаченим у художніх творах. Тут важливу роль відіграє художність. Це складне поєднання творчих і професійних якостей, які визначають кінцевий результат праці творця в мистецтві. Художності властивий артистизм, який є умовою активного впливу твору на читача, глядача та слухача.

Предметом мистецтва є людина та її дійсність. Їх зображують і розкривають за допомогою системи художніх образів, створенню яких сприяє органічне поєднання змісту та форми мистецького твору.

Зміст і форма
в мистецтві.

Зміст мистецького твору — це творчо відображена митцем художня дійсність. У кожного творця художня дійсність своя, адже мистецтво суб'єктивне. Він по-своєму сприймає і відтворює світ та явища в ньому. Щоб переконатися в цьому, розгляньте картини різних художників на тему весни.

Іноземний живопис XV–XVI ст.

С. Боттічеллі.
Весна. 1478 р.

Дж. Арчімбольдо.
Весна. 1573 р.

Український живопис XIX–XX ст.

С. Васильківський.
Весна в Україні. 1883 р.

К. Білокур.
Напрвесні. 1958 р.

Кожний художник змальовував весняну пору з позицій своїх естетичних уподобань і свого професійного досвіду.

Складниками змісту мистецького твору є його тема й ідея.

ВСТУП

Тема — події, життєві явища, зображені в художньому творі (*про що твір*): прихід весни.

Ідея — думка автора про зображене у творі (*що автор хотів сказати своїм твором*): оспівування краси весняної пори й прекрасного життя, яке відроджується після зимового сну.

Розгляньмо змістове наповнення творів різних видів мистецтва — художньої літератури, живопису та скульптури: 1) балади Т. Шевченка «Причинна»; 2) картини Е. Мунка «Крик»; 3) скульптури Мирона «Дискобол».

Мистецький твір			
Тема	вірне кохання, розлука й трагічна смерть закоханих	людина в стані агонії на тлі криваво-червоного неба	фігура атлета, що готується метнути диск
Ідея	возвеличення щирого почуття кохання	розкриття руйнівної сили страху, самотності й відчаю людини	захоплення досконалістю і красою людського тіла

Зміст мистецького твору нерозривно пов'язаний із його формою.

Форма — це зовнішня оболонка художнього твору, вибір митцем зображальних засобів і технічних прийомів, а саме:

- *у художній літературі*: жанр твору (ліричний вірш, пісня, балада, новела, роман), прозова чи віршована форма, композиція (сюжетні й позасюжетні елементи), художні засоби (епітет, персоніфікація, порівняння, гіпербола);

- *у живописі*: жанр твору (портрет, пейзаж, натюрморт), техніка (акварель, пастель, олійні фарби, гуаш, акрил, темпера), кольори та їхні відтінки, формозображення, анімалістичний жанр), матеріал (бронза, мармур, дерево, скло), вид скульптури (статуя, погруддя, барельєф), техніка обробки матеріалу (ліплення, лиття, карбування, висікання, кування) та ін.

Щоб зобразити історію трагічного кохання (*зміст твору*), Т. Шевченко вибрав жанр балади (*форма твору*), адже віршована форма, похмурий

колерит, екзотичний пейзаж (ніч; Дніпро, що «реве та стогне»; вітер), які властиві баладі як жанру, здатні тонко й переконливо передати ідейний задум поета. Отже, зміст обумовлює форму.

- Заповніть у зошитах таблицю елементами, які стосуються форми мистецького твору, використавши інформацію з довідки.

Форма мистецького твору		
Т. Шевченко «Причинна»	Е. Мунк «Крик»	Мирон «Дискобол»
... , ... , ...	... , ... , ...	... , ... , ...

Довідка:

- білий мармур;
- римовані рядки;
- хвилеподібні мазки;
- контрастні кольори;
- олійні фарби й темпера;
- висікання і витісування;
- річковий нічний пейзаж;
- статуя з динамічним силуетом;
- асонанси («Ух! Ух! Солом'яний дух, дух!»).

Органічне поєднання змісту та форми сприяє створенню повноцінного художнього образу.

2. Прочитайте вголос, що таке художній аналіз літературного твору.

Художній аналіз літературного твору — це детальний розгляд твору, що передбачає розчленування його на складові частини (композиція, персонажі, мова тощо) і з'ясування взаємодії між ними для кращого розуміння та інтерпретації твору. Аналіз дає змогу виявити ідеї, які взято за основу твору, його особливості, силу та вплив на читача. Елементи художнього аналізу ви використовували, коли в попередніх класах заповнювали літературний паспорт твору.

Художній аналіз літературного твору

Епічний твір	Ліричний твір
1. Рід і жанр.	
2. Тема й ідея.	2. Мотиви.
3. Характеристика головних і другорядних героїв / героїнь твору (портрет, поведінка, вчинки та ін.).	3. Образ ліричного героя / ліричної героїні.
4. Композиція (сюжетні та позасюжетні елементи).	4. Етапи розгортання почуттів ліричного героя / ліричної героїні.
5. Мовно-виражальні засоби.	

ВСТУП

Художній аналіз літературного твору може передбачати також з'ясування:

- 1) коротких відомостей про автора / авторку (передусім тих, що допоможуть краще зрозуміти особливості літературного твору);
- 2) особливостей історичної епохи, коли було написано твір;
- 3) історії написання твору.

- 3.** Розкажіть про літературні роди, жанри, композицію літературних творів і мовно-виражальні засоби, перетворивши матеріал таблиць на усну розповідь.

Літературні роди та жанри		
Лірика	Епос	Драма
ліричний вірш пісня сонет пошлання	байка казка оповідання новела повість роман	власне драма комедія трагедія трагікомедія

Основні жанри ліро-епічних творів: *дума, балада, історична пісня, поема.*

Композиція епічного твору	
сюжетні елементи	позасюжетні елементи
експозиція, зав'язка, розвиток подій, кульмінація, розв'язка	епіграф, присвята, пейзаж, інтер'єр, екстер'єр, портрет, авторський відступ

Композиція ліричного твору
У ліричних творах сюжету як такого немає, натомість увага зосереджується на певному почутті. З огляду на цю особливість виокремлюють такі композиційні етапи розгортання почуттів: вихідний момент у розвитку почуття; розвиток почуття; кульмінація (можлива); резюме (авторський висновок).

Мовно-виражальні засоби	
лексика	нейтральна / емоційно забарвлена; власне українська / іншомовна; синоніми, антоніми; зменшено-пестливі та згрублі слова;

тропи	епітет, метафора, гіпербола, літота, порівняння, персоніфікація, алегорія, іронія, художній паралелізм;
фігури	антитеза (протиставлення), тавтологія, рефрен, анафора, риторичні фігури (оклик, звертання, запитання);
звукові засоби	алітерація, асонанс, звуконаслідування, римування

4. Згадавши, що таке конфлікт у художньому творі, виконайте завдання.

Конфлікт у художніх творах допомагає порушити гострі соціальні й етичні питання.

Конфлікт — це протистояння інтересів, боротьба героїв, думок, емоцій або принципів. Конфлікт додає напруження, розвиває дію та допомагає розкрити характери персонажів. Він викликає цікавість читача, спонукає його відчувати емоції разом із персонажами. Конфлікт буває *зовнішній* (боротьба головного героя з ворогом чи соціальною системою) і *внутрішній* (дилема головного героя між добром і злом, внутрішня боротьба зі своїми страхами чи переконаннями).

- Виконайте завдання в тестовій формі.

Внутрішній конфлікт спостерігаємо в душі

- А** Стецька («Сватання на Гончарівці»)
- Б** Параски («Сорочинський ярмарок»)
- В** Іллі Муромця («Про Іллю Муромця та Солов'я»)
- Г** Івана Сірка («Іван Сірко — великий характерник»)

5. Прочитавши літературні твори, зробіть їхній художній аналіз.

Григорій СКОВОРОДА

ОРЕЛ І СОРОКА

Сорока Орлові казала:

— Скажи мені, чи тобі не набридло невпинно вихором шугати в безкраїх небесних просторах — то вгору, то вниз, наче по гвинтових сходах...

— Я б нізащо на землю не спустився, — відповів Орел, — коли б тілесна потреба не приневолювала мене до того.

— А я б нізащо не залишала міста, коли б була орлом, — сказала Сорока.

— Я б теж так робив, — мовив Орел, — коли б був лише Сорокою.

Сила. Хто народжений до того, щоб бавитися вічністю, тому приємніше жити в полях, гаях і садах, аніж у містах.

Микола ВІНГРАНОВСЬКИЙ

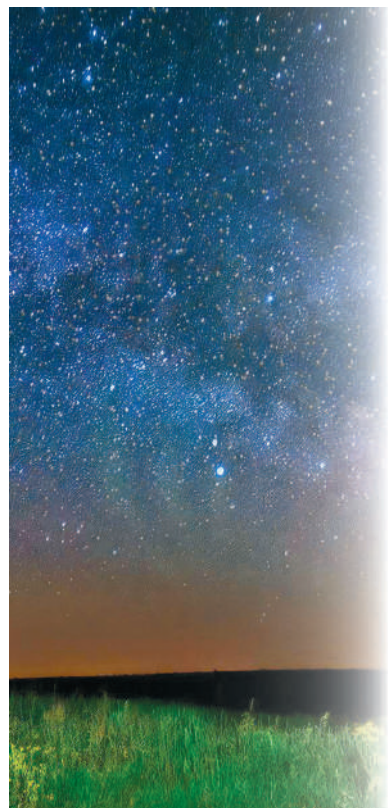
**«ВОЛОГИЙ ЗАПАХ,
ЗАПАХ ПАШІ...»**

Вологий запах, запах паші
В сухому сяєві Стожар,
Уже почав в багатті нашім
Дрімати жар, куняти жар.

Човни і ми в човнах стемніли,
Стемніла птиця на льоту,
Лише козацькі дві могили
Темніють довго у степу.

Дивись-дивись: пасуться коні!
Не намальовані — живі!
І їхні тіні в оболоні
Темніють чисто на траві.

А там за ними море грає!
Шугають зорі у Стожар!..
І в попелястий сон лягає
Червоноокий тихий пар...

6. Прокоментуйте зміст і форму мистецьких творів (усно).

Б. Мазур. Кіт Пантелеймон.
1997 р.

Ф. Кричевський. Наречена.
1910 р.

7. Зробіть художній аналіз притчі (*письмово*).

Запитав якось Комар Муху:

— А чи є десь поблизу квіти?

— Хм. Не знаю, не помічала я тут квітів, — відповіла йому Муха. — Але тут є стільки чудових консервних банок, багнюки та сміття!

І Муха радісно почала розповідати Комару про всі сусідні смітники, які йому неодмінно потрібно буде відвідати.

Полетів Комар у вказаному напрямку й зустрів Бджолу.

— Чи не бачила ти поблизу смітника? — запитав він у неї.

— Смітника? Ні! Я ніде не бачила смітників, — здивувалася Бджола. — Тут усюди просто безліч ароматних квітів. Летимо? Я покажу тобі їх.

І Комар полетів із Бджолою дивитися на квіти.

Важливо вибрати собі друзів, тих, з якими приємно дружити.

Подумайте й розкажіть

- Який твір мистецтва вам найбільше сподобався? Чим саме?
- У який вид мистецтва вам було б цікаво більше заглибитися?
- Що розвиває в людині вміння робити художній аналіз літературного твору?

ЛІТЕРАТУРА МОДЕРНІЗМУ

§ 3 МОДЕРНІЗМ ЯК СТИЛЬ ДОБИ Й МИСТЕЦЬКИЙ НАПРЯМ

Про що ви дізнаєтеся?

- Що таке *модернізм*?
- Які є основні течії модернізму?
- Чому митці початку ХХ ст. почали досліджувати не стільки вчинки, скільки душу людини?

1. Прочитайте й законспектуйте матеріал про модернізм як стиль доби та мистецький напрям.

Модернізм як стиль доби й мистецький напрям.

На межі ХІХ–ХХ ст. в європейській духовності, культурі та науці поступово утверджується новий тип світосприйняття і мистецький напрям — *модернізм*. Його появу зумовило те, що людину вже не задовольняли відповіді на головні питання буття, які давав реалізм. Природничі науки на межі століть зробили відкриття (подільність атома, поле як форма існування матерії та ін.), що спростували давні уявлення про будову світу. Ставало очевидним, що для глибшого осягнення природи та сенсу існування світу й людської душі потрібно поєднувати свідомі та позасвідомі, раціональні й емоційні, інтуїтивні ресурси психіки. Крім того, людину не задовольняла й реалістична настанова, за якою особистість була цілком залежна від суспільних умов, середовища та виховання. Людина хотіла бути вільною, мати право вибору, активно творити свою долю, виявляти неповторність.

На перший план у модернізмі виходить конкретна людина — особистість із її складним внутрішнім світом, психологією. У цей час виразно модернізуються всі сфери життя. Людина хотіла, наприклад, наблизитися до небес, тому й почала споруджувати хмарочоси (переважно — в Америці); забажалося їй швидкої їзди, повітроплавання — і 1886 року з'являється перший автомобіль, а 1903 року — перший літак. Прагнення проникнути у глибину матеріального світу привело до відкриття радіоактивності й обертальних магнітних полів; потреба в запасах хліба та вина стимулювала на півдні України вирощування нових сортів озимини (відомий меценат, агроном Євген Чикаленко), а в Криму — приборкання масандрівських водних ресурсів (гідролог Іван Сікорський — рідний дядько знаменитого в майбутньому українського авіатора, винахідника гелікоптера) та освоєння новітніх технологій виноробства. Помітним кроком уперед у психологічній науці став психоаналіз австрійця Зигмунда Фрейда, який зосередив увагу на позасвідомих основах нашої душі.

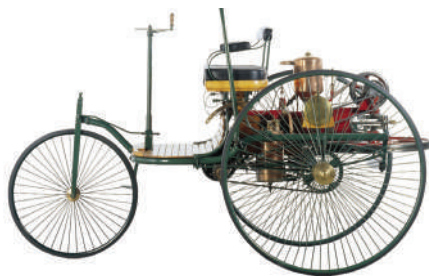
Модернізм бурхливо розвивався в мистецтві. Хоч і є різні визначення трактування модернізму, проте більшість дослідників визначають основні його ознаки.

Ознаки модернізму

- *Інтуїтивний* спосіб осягнення світу разом із логічним;
- *індивідуалізм* — зосередження на «Я» автора, героя, читача;
- заперечення залежності характеру та вчинків героя лише від зовнішніх умов його життя (якщо в реалізмі людський характер розглядається як наслідок зовнішніх впливів, обставин і подій, то в модернізмі всю *увагу зосереджують на особистості, її внутрішньому світі*, людина постає самодостатньою індивідуальністю зі складною душевною організацією);
  - використання *символу* як засобу осягнення світу;
  - потужний струмінь *ліризму* (значна увага приділяється почуттям, емоційному стану героя);
  - глибокий *естетизм* (якщо реаліста насамперед цікавило, що сказати, то для модерніста головне значення мало, як сказати);
  - *культ сили волі, активності, боротьби*;
  - ідеологічність (людина здатна перебудувати, удосконалити дійсність).

Будівництво хмарочосів у США.
Початок ХХ ст.

Перший автомобіль.
1885 р.

2. Перетворить інформацію з таблиці на усну розповідь.

Течії модернізму.

Основними течіями модернізму є символізм, імпресіонізм, неоромантизм та експресіонізм.

Течія модернізму та її ознаки

Ознаки **символізму**:

- заміна думок і понять відповідними знаками-символами («молодість» символісти замінюють словом «ранок», «смерть» — «ніч»);
- культ заборонених та екзотичних тем;
- недооцінювання змісту й надмірне захоплення витонченою поетичною формою.

Представники:

Олександр Олесь, М. Вороний, Б. Лепкий, П. Тичина (у літературі);
М. Жук, Ю. Михайлів (у живописі).

Живопис

Ю. Михайлів. За завісою життя. 1923 р.

Ознаки **імпресіонізму**:

- найтонші варіації настрою персонажа;
- зосередженість на відтворенні миттєвих вражень від якогось явища;
- не чіткі лінії і тони, а розмиті контури, кольорові плями, мерехтіння.

Представники:

М. Коцюбинський, В. Винниченко, М. Хвильовий, Г. Косинка (у літературі);
О. Мурашко, С. Васильківський, А. Куїнджі, П. Левченко, І. Труш (у живописі).

С. Васильківський. Захід сонця над озером. 1900 р.

Ознаки **неоромантизму**:

- увага до неповторного внутрішнього світу людини;
- культ героїзму, активності, боротьби, сильної вольової особистості;
- звернення до фольклору, міфології, біблійної, давньої історії;
- екзотизм тем;
- контрасти кольорів.

Представники:

Леся Українка, О. Кобилянська, Олександр Олесь, Ю. Яновський (у літературі);
О. Мурашко (у живописі).

О. Мурашко. Дівчина в червоному капелюсі. 1903 р.

Ознаки **експресіонізму**:

- зображення абсурдності існування, розпачу, страху, самотності, смерті;
- глибокий ліризм і всеохопний пафос;
- посилена увага до природи;
- відхід від академічних норм в образотворчому мистецтві.

Представники:

В. Стефаник, О. Турянський, Т. Осьмачка, М. Куліш (*у літературі*);
О. Новаківський, В. Ласовський, В. Хмелюк (*у живописі*).

О. Новаківський.
Гора Грегіт. 1931 р.

Той самий письменник чи художник може творити в різних стильових течіях. Скажімо, у поетичному доробку Олександра Олеся є твори як символістські, так і неоромантичні, а в малярській спадщині О. Мурашка є як неоромантичні, так і імпресіоністичні полотна.

3. Перетворіть текст на таблицю.

Українське
відродження на
початку ХХ ст.

Початок ХХ ст. ознаменувався новим українським національним відродженням. Його особливо активувала революція 1905 р. (на тих землях, що входили до складу Російської імперії). Розгорнули діяльність українські політичні партії, громадські організації, передусім «Просвіта»; з'явилися українськомовна преса й книгодрукування; поживалося театральне, музичне та літературне життя.

З 1907 р. в Києві починає діяти перший стаціонарний український *театр* під керівництвом Миколи Садовського. 1916 року Лесь Курбас засновує «Молодий театр», що модернізував сценічне мистецтво.

Формується модерний національний стиль у *музиці* — поєднання фольклорної традиції з ускладненням ладотональних відносин, збагачення гармонії. Новаторами цього стилю були видатні композитори того часу: М. Леонтович, К. Стеценко, О. Кошиць.

Оригінальні модерністські стилі виробляють *художники й графіки*, а саме: О. Мурашко, І. Труш, Василь і Федір Кричевські, Михайло та Тимофій Бойчуки, Г. Нарбут.

В *архітектурі* почали використовувати нові технології і матеріали: метал, бетон, залізобетонні конструкції. Класичним зраз-

О. Мурашко.
Благовіщення. 1909 р.

ЗМІСТ

Від автора	3

ВСТУП

§ 1–2.	Зміст і форма, художність у мистецтві	4
	Григорій Сковорода. Орел і Сорока	9
	Микола Вінграновський «Вологий запах, запах папі...»	10

ЛІТЕРАТУРА МОДЕРНІЗМУ

§ 3.	Модернізм як стиль доби й мистецький напрям.	12
§ 4–6.	Риси неоромантизму й символізму в поезіях Олександра Олеся	19
	Чари ночі	23
	«О слово рідне! Орле скутий!...»	25
	«Коли б ми плакати могли...»	26
§ 7–9.	Ознаки імпресіонізму в новелі Михайла Коцюбинського «На камені»	30
	На камені	33
§ 10–12.	«Бояриня» Лесі Українки як зразок неоромантичної драми Бояриня (<i>Скорочено</i>)	50
§ 13.	Особливості літературно-мистецького життя 1920–1940-х років в Україні	89
§ 14–15.	Мотиви та пафос лірики Володимира Сосюри	98
	«Так ніхто не кохав...»	101
	Васильки	102
	Сад	102
§ 16–18.	Пригодницький роман Івана Багряного «Тигролови»	107
	Тигролови (<i>Скорочено</i>)	111

З ЛІТЕРАТУРИ ПОКОЛІННЯ ШІСТДЕСЯТНИКІВ

§ 19.	Національне відродження на початку 1960-х років	128
§ 20–21.	Мотиви лірики Дмитра Павличка	133
	Два кольори	135
	«Ти зрікся мови рідної...»	136
	«Я стужився, мила, за тобою...»	137
§ 22–23.	Своєрідність «тихої лірики» Володимира Підпалого.	140
	Тиха елегія	142
	«Бачиш: між трав зелених...»	143
	«Мамо, було, покличеш...»	144
§ 24–25.	Світ природи й людини в повісті Віктора Близнеця «Звук павутинки»	147
	Звук павутинки (<i>Уривки</i>)	148

З КРИМСЬКОТАТАРСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- § 26–27. Художня майстерність Ісмаїла Гаспринського
в оповіданні «Арслан-киз» 160
Арслан-киз (Дівчина-левиця) (*Скорочено*) 164
- § 28–29. Трагедія депортації в оповідання Ервіна Умерова
«Чорні ешелони» 176
Чорні ешелони (*Скорочено*) 177

ПАНОРАМА СУЧАСНОЇ ПОЕЗІЇ

- § 30–31. Україна у ХХІ ст. 190
Олександр Ірванець. Уроки класики. 192–194
- § 32–33. поезія з війни 198
Борис Гуменюк
«Стара шовковиця під Маріуполем...» 199
Соняхи 200

СУЧАСНА МОЛОДІЖНА ПРОЗА

- § 34–36. Ідея збереження «родинного всесвіту» в повісті
Олександра Михеда «Котик, Півник, Шафка» 204
Котик, Півник, Шафка (*Скорочено*) 209
- § 37–39. Тема школи й родинних цінностей у повісті
Оксани Думанської «Школярка з передмістя» 235
Школярка з передмістя (*Уривки*) 236
- § 40–42. Українська міфологія та магія в романі
Дари Корній «Гонихмарник» 252
Гонихмарник (*Скорочено*) 253
- § 43–45. Змалювання мандрівки до екзотичної країни в романі
Макса Кідрука «Мексиканські хроніки» 289
Мексиканські хроніки (*Уривки*) 290
- Літературознавчий словник 322

Навчальне видання

АВРАМЕНКО Олександр Миколайович

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Підручник для 9 класу
закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам
«Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей».

Для оформлення підручника використано матеріали,
що перебувають у вільному доступі в мережі «Інтернет».

Редакторка *Н. Забаштанська*
Художня редакторка *Н. Антоненко*
Комп'ютерна верстка *С. Груніної*
Коректорка *І. Барвінок*

Над технічним оформленням електронного додатка (е-додаток)
працював *О. Ситник*.

Формат 70 × 100/16.

Ум. друк. арк. 26,65. Обл.-вид. арк. 23,41.

Тираж прим.

Зам. №

Видавництво «Грамота», вул. Паньківська, 25, оф. 15, м. Київ, 01033.

Електронна адреса: info@gramota.kiev.ua.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру України
суб'єктів видавничої справи ДК № 341 від 21.02.2001 р.

Віддруковано в ТОВ «КОНВІ ПРІНТ».

03680, м. Київ, вул. Антона Цедіка, 12.

Свідоцтво ДК № 6115, від 29.03.2018 р.

ЛІТЕРАТУРНІ НАПРЯМИ, СТИЛІ, ТЕЧІЇ

Термін	Ознаки	Приклади	Термін	Ознаки	Приклади
Бароко XVIII ст.	пишність, урочистість, складність, динамічність композиції, мінливість; цьому стилю властиве поєднання релігійних і світських мотивів, образів, тяжіння до різноманітних контрастів, метафоричності й алегоричності	«Їхав козак за Дунай...» С. Климовського	• експресіонізм	«нервова» емоційність, ірраціональність, позбавлення прикрас, схильність до контрастування барв, гіперболізація; герой експресіоністичного твору повсякчас відчуває біль, переживає страх за майбутнє, перебуває в межовій ситуації (життя чи смерть)	«Камінний хрест» В. Стефаніка
Класицизм XVII ст. (в Україні — XVIII–XIX ст.)	увага до античних зразків, до духовної та матеріальної культури; суворе дотримання єдності жанрів, засобів художньої виразності; оспівування «сильних світу цього»	«Енеїда» І. Котляревського	• символізм	художнє осягнення за допомогою символів сутності явищ, що перебувають за межею чуттєвого сприйняття; до основних ознак символізму належить заміна думок, понять відповідними знаками-символами, що мають прихований зміст; захоплення витонченою поетикою; увага до позасвідомого, містичного з метою вирватися за межі буденного життя	«Чари ночі» Олександра Олеса
Романтизм XVIII ст. (в Україні — XIX ст.)	возвеличення особистості (сильний, яскравий герой), зображення виняткових героїв у незвичайних обставинах, неприйняття буденності, культ почуттів, захоплення фольклором, увага до історії, інтерес до екзотичних картин природи та ін.	«Сорочинський ярмарок» М. Гоголя, «Причинна» Т. Шевченка, «Дивлюсь я на небо...» М. Петренка	• неокласицизм	поміркованість у світогляді, гармонія та рівновага; використання античних, міфологічних і ренесансних тем, образів і сюжетів; культ вишуканих форм (сонет, рондель та ін.); відстороненість від прози життя, буденних проблем	«У теплі дні збирання винограду...» М. Рильського
Реалізм XIX ст.	правдиве й усебічне відображення дійсності на основі типізації життєвих явищ; соціальна зумовленість життя людини; змалювання згубного впливу антигуманного світу на вчинки й долю людини; гуманізм, співчуття, протест проти всіх форм соціального й духовного поневолення	«Я не співець чудовної природи...» П. Грабовського, «Микола Джеря» І. Нечуя-Левицького	• неоромантизм	увага до неповторного внутрішнього світу людини; прагнення поєднати ідеал із дійсністю; гострий конфлікт між добром і злом; культ героїзму, активності, боротьби, сильної, вольової особистості; ліризм, звернення до фольклору, міфології, біблійної, давньої історії, екзотичних тем	«Бояриня» Лесі Українки, «Тигролови» І. Багряного, «Так ніхто не кохав...» В. Сосюри
Модернізм XX ст.	термін, яким позначають сукупність літературних напрямів, стилів, течій XX ст.		Постмодернізм кінець XX — початок XXI ст.	гра зі словом; змішування стилів; приховане або явне використання чужих текстів; наскрізна іронічність (де плачуть модерністи, там сміються постмодерністи); закодованість тексту	«Уроки класики» О. Ірванця
• імпресіонізм	передавання безпосередніх вражень; зосередження уваги на психологічних мотивах учинків персонажа, на його внутрішньому стані; прагнення відтворити найтонші відтінки настрою, схопити миттєві враження; тяжіння до лаконізму прози, її ритмічності; увага до слухових і зорових образів	«На камені» М. Коцюбинського			

ISBN 978-617-559-060-7

9 786175 590607 >